

ОПТИМІЗАЦІЯ ВИТРАТ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ, ЯКІ НАДАЮТЬ ПОСЛУГИ ІЗ ВИВЕЗЕННЯ ТВЕРДИХ ПОБУТОВИХ ВІДХОДІВ В РЕГІОНІ

Проблемні аспекти підвищення рівня ефективності у діяльності суб'єктів господарювання-перевізників твердих побутових відходів на сучасному етапі розвитку системи житлово-комунальних послуг пов'язані насамперед із визначенням такого рівня витрат, який з одного боку дозволить повною мірою відшкодувати собівартість наданих послуг та забезпечити належний відсоток рентабельності, а з іншого – встановити такий рівень тарифів, який не зумовить значної соціальної напруги у суспільстві.

Ключові слова: витрати, управління витратами, перевізники твердих побутових відходів, процес витрачання, оптимізація витрат, житлово-комунальні послуги, графік вивезення, нормативні витрати, граничний рівень витрат.

Problematic aspects of improving efficiency in the activity of entities-carriers of solid waste at the present stage of development of utility services associated primarily with the definition of such spending, which on one side will fully reimburse the cost of services and provide the appropriate percentage profitability, on the other - to establish a level of tariffs, which do not trigger major social tensions.

Keywords: charges, management, ferrymen of hard domestic wastes, process of expense, optimization of charges, chart of export, normative charges, maximum level of charges, charges.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Важливість проблеми встановлення економічно обґрунтованого рівня витрат на послуги із вивезення твердих побутових відходів (надалі – ТПВ) обумовлюється надзвичайно високим рівнем соціальної значущості цієї специфічної підгалузі житлово-комунального господарства. Адже вивезення ТПВ з точки зору забезпечення гармонійного соціально-економічного розвитку та формування базових передумов процесу раціонального природокористування є «ключовим елементом системи екологічного благополуччя будь-якої держави» [6, с.187].

Особливою мірою це стосується вітчизняного житлово-комунального господарства, у якому процес управління системою послуг із вивезення ТПВ характеризується великою кількістю недоліків. Основним серед таких недоліків, на нашу думку, є вкрай невисока питома вага паспортизованих сміттєзвалищ у їх загальній сукупності. Кількість стихійних та невпорядкованих сміттєзвалищ у нашій державі вражає. Так, наприклад, у Тернопільській області із загальної кількості фактично функціонуючих сміттєзвалищ, яка становить приблизно 800 одиниць, паспортизованими (легітимними) є лише вісім (близько 1 %).

З огляду на вказане, оптимізація витрат суб'єктів господарювання, які займаються наданням послуг із вивезення ТПВ, і змушені функціонувати у таких умовах набуває особливої важливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Дослідженням комплексу проблем, пов'язаних із оптимізацією витрат суб'єктів господарювання займалися та займаються багато відомих вітчизняних науковців. Так, наприклад, ця проблематика знайшла своє відображення у працях таких дослідників, як К. Лученко, Г. Гладчук, М. Білуха, Г. Савицька, А. Турило, Г. Партин, Л. Нападівська, Є. Сич та ін. Вони визначають управління витратами як «планомірне формування витрат на виробництво і збут продукції та контроль за їхнім рівнем» [5, с.61].

Жодним чином не применшуючи важливості одержаних зазначеними науковцями результатів, слід підкреслити, що окремі проблеми управлінського впливу у сфері оптимізації витрат, зокрема у діяльності підприємств комунальної сфери обслуговування, потребують більш деталізованого дослідження. Так, зокрема, наявне неоднозначне трактування різними авторами факторів впливу на витрати підприємства, різні підходи у виокремленні методик розрахунку витрат. На наш погляд, потребують подальшого вивчення

методи та підходи до формування у практичній діяльності відповідних суб'єктів господарювання структури витрат, які можуть бути включені до складу повної планової та фактичної собівартості послуг із вивезення ТПВ.

Таким чином, метою дослідження є пошук напрямів оптимізації процесу управління витратами вітчизняних перевізників відходів, виокремлення основних проблем у цій сфері та розробка методів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основними чинниками, що сприяють негативним тенденціям у сфері поводження з відходами є недостатнє виконання органами місцевого врядування вимог, визначених Законами України «Про житлово-комунальні послуги» та «Про відходи» в частині недофінансування розвитку і утримання об'єктів житлово-комунального господарства, **своєчасного** «встановлення економічно обґрунтованого рівня тарифів та організації ефективного контролю» [6, с. 115] за перевезенням, розміщенням і використанням полігонів і сміттєзвалищ.

Як наслідок, діяльність перевізників ТПВ є збитковою, що в свою чергу зумовлює несвоєчасність оновлення основних виробничих фондів, порушення графіків вивезення відходів. У підсумку, погіршується санітарно-епідемічна ситуація, що може стати причиною виникнення та поширення інфекційних хвороб. Яскравим прикладом результатів впливу зазначених негативних тенденцій, викликаних несвоєчасним втручанням органів місцевого самоврядування у процес управління витратами перевізників ТПВ, була проблемна ситуація, яка склалася на ринку послуг із вивезення відходів м. Тернополя улітку 2009 року.

У зв'язку із відсутністю ефективної системи управління стихійним і неорганізованим ринком послуг із вивезення ТПВ, недосконалістю системи ліцензування відповідних видів господарської діяльності, організації, що займаються перевезенням ТПВ, не зупиняються перед порушенням законодавства про охорону довкілля. В багатьох випадках відходи з великих міст вивозяться на полігони малих міст та селищ, що створює додаткове навантаження на природне середовище.

Зазначені проблеми передусім викликані складним фінансово-економічним становищем житлово-комунальної галузі в цілому, несвоєчасним переглядом рівня тарифів та обмеженими можливостями місцевих бюджетів в частині фінансування розвитку та утримання об'єктів поводження з ТПВ. Недостатній контроль за діяльністю перевізників ТПВ зумовлює ситуацію, при якій скорочуються обсяги відходів, які вивозяться на організовані полігони. Дедалі частіше з'являються стихійні, несанкціоновані сміттєзвалища у лісосмугах, приміських та незайнятих міських територіях.

Так, зокрема, санітарне очищення та захоронення муніципальних відходів, що утворюються в результаті життєдіяльності населення у м. Тернополі є однією з найгостріших проблем житлово-комунального господарства міста.

На даний час у м. Тернополі функціонують дві системи поводження з відходами – унітарна та роздільна.

Збір муніципальних відходів проводиться підприємствами, незалежно від форми власності, що виконують роботи з утримання житлових будинків і прибудинкових територій, в контейнери, розміщені у сміттекамерах житлових будинків та на облаштованих контейнерних майданчиках. Захоронення відходів здійснюється на сміттєзвалищі поблизу с. Малашівці Зборівського району. Зазначене сміттєзвалище є джерелом забруднення атмосфери та підземних вод, потребує рекультивациі та консервації. Резерв технологічної робочої частини практично вичерпано. Обсяги накопичених на сміттєзвалищі відходів становлять понад 11 млн.куб.м та щорічно поповнюються близько на 500 тис.куб.м.

Критична ситуація з видаленням відходів, що склалася у місті, обумовлена відсутністю паспортизованого сміттєзвалища та полігону промислових відходів, вимагає розробки та затвердження продуманої, екологічно та економічно-оціненої системи заходів у сфері поводження з відходами.

На основі вимог «Порядку формування тарифів на послуги з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій», який затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 20.05.2009 р. № 529, із складу тарифів на утримання будинків, споруд та прибудинкових територій було вилучено послуги з вивезення і знешкодження ТПВ та

впроваджено її, як окрему комунальну послугу, що повинно забезпечити якісне надання послуг з видалення відходів, покращення санітарно-епідеміологічного стану міста та якнайшвидше поступлення коштів мешканців до надавачів послуг.

Для надання послуг з вивезення ТПВ, згідно даних, наданих виконавчим комітетом Тернопільської міської ради, станом на 01.01.2012 р. задіяно 23 одиниці спецавтотранспорту та розміщено 2025 контейнерів, в т.ч. для обслуговування житлового фонду – 1488 шт. та понад тисячу спецконтейнерів для збору ресурсоцінних відходів.

На нашу дамку, необхідно передбачити створення належних умов для провадження надавачами послуг господарської діяльності відповідно до вимог статті 17 Закону України «Про відходи», а також умов для стимулювання залучення населення до збирання і заготівлі окремих видів відходів як вторинної сировини. З цією метою необхідно реалізувати систему заходів з розвитку екологічного виховання, в тому числі в частині поводження з відходами та ініціювання закладами торгівлі здійснення пакування товарів із використанням екологічно-безпечних матеріалів (паперові екопакети тощо).

На основі вивчення протягом 2003-2011 рр. особливостей калькулювання повної планової собівартості послуг із вивезення ТПВ, які надаються для споживачів м. Тернополя, під час підготовки проектів висновків щодо економічно обґрунтованих планових витрат на виробництво вказаних послуг, нами розроблено систему пропозицій щодо підвищення рівня ефективності процесу управління витратами підприємств, які надають зазначені послуги. Вказана система передбачає реалізацію наступної послідовності **заходів**:

1. Створити сприятливі умови для залучення інвестиційних та позабюджетних коштів у розвиток сфери з метою комплексної модернізації та технічного переоснащення об'єктів поводження з відходами.

2. Запровадити систему постійного моніторингу непродуктивних, неефективних, нецільових та понаднормативних витрат, з метою мінімізації їх питомої ваги та унеможливлення їх виникнення у майбутньому.

3. Розробити, затвердити шляхом прийняття відповідної постанови Кабінету Міністрів України та впровадити систему коригуючих коефіцієнтів до норм та нормативів витрат підприємств-надавачів послуг з вивезення ТПВ, диференційованих залежно від обсягів послуг, що надаються. Це дасть змогу наблизити рівень повної планової собівартості цих послуг до її економічно обґрунтованої величини.

4. Передбачити у Порядку формування тарифів із вивезення твердих побутових відходів (надалі – Порядок), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 26.07.2006 р. № 1010 (із змінами і доповненнями) можливість коригування граничного рівня відсотка витрат за статтями «Адміністративні витрати» (затверджено – 15 %) та «Витрати із збуту послуг» (затверджено – 5 %). При цьому, на нашу думку доцільно запровадити таке коригування шляхом обов'язкового застосування при визначенні вказаного відсотка комплексного коефіцієнта, який би враховував наступні чинники:

- річний обсяг наданих послуг;
- графік надання послуг;
- чисельність мешканців, які проживають у відповідному населеному пункті;
- статус населеного пункту тощо.

5. У зв'язку із розширеним запровадженням у нашій державі роздільного методу збору ТПВ, на нашу думку, необхідно терміново внести відповідні зміни у Порядок, передбачивши обов'язкове зменшення повної планової собівартості послуг з вивезення твердих побутових відходів на величину доходів, які одержують надавачі вказаних послуг від реалізації використаних РЕТ-пляшок, а також інших видів відходів, для вивезення яких передбачено окремі контейнери, і які у подальшому використовуються як вторинна сировина. Необхідність внесення таких змін у нормативне забезпечення процесу формування собівартості зазначених послуг обумовлюється тим фактом, що наявність таких понаднормативних доходів значно знижує рівень економічної обґрунтованості тарифів на ці послуги, а отже унеможливорює повноцінне задоволення потреб та інтересів кінцевих споживачів, що в свою чергу може стати причиною виникнення соціальної напруги у суспільстві.

Висновки. Таким чином, результати проведеного дослідження засвідчують про наявність «комплексу управлінських проблем об'єктивного та суб'єктивного характеру, наявних у сфері управління витратами підприємств» [5, с.53], які надають послуги з вивезення ТПВ:

1) постійне здорожчання паливно-мастильних матеріалів, рівень цін на які має найбільш відчутний вплив на оптимізацію витрат перевізників відходів, у структурі собівартості послуг яких такі витрати займають найбільшу питому вагу;

2) важливою проблемою є відсутність механізму моніторингу цінової ситуації на ринках розхідних матеріалів та устаткування, що використовується у технологічному процесі надання вказаних комунальних послуг;

3) суттєвим недоліком діяльності зазначених суб'єктів господарювання є ігнорування важливості впровадження новітніх управлінських технологій у діяльність щодо оптимізації процесу витрачання ресурсів;

4) вагомою перешкодою прогресивного розвитку системи управління витратами вказаних підприємств є декларативний характер програм реалізації заходів із ресурсозбереження.

Література

1. Ананькіна Е. А., Данилочкіна Н. Г. *Управление затратами.* – М.: ПРИОР, ИВАКО Аналитик, 1998. – 64 с.

2. Великий Ю. М. *Управління витратами підприємства,* 2009. – 192 с.

3. Верховлядова Н.І, Ядронський Д.М. та Іваннікова Н.А. *Економіка підприємства. Навч. посібник.* – К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2008. – 384с.

4. Гладчук Г.Г. *Управління витратами виробництва як необхідна ланка ефективного господарювання//Формування ринкових відносин в Україні.* – 2008. – № 5. – с. 52-57.

5. Мних Є.В. *Економічний аналіз: підручник.* – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 412 с.

6. Нападовська Л.В. *Внутрішньогосподарський контроль в ринковій економіці: Монографія.* – Дніпропетровськ: Наука і освіта. – 2010. – 224 с.

7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» // *Бухгалтерія: право, податки, консультації.* – 2001. – № 5.

8. *Постанова Кабінету Міністрів України «Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на житлово-комунальні послуги» від 01.06.2011 р. № 869* // <http://zakon1.rada.gov.ua>

9. *Управление затратами на предприятии: Учеб.* // Под ред. Г.А. Краюхина. – СПб.: Издат. дом «Бизнес-пресса», 2000. – 276 с.